

En efecte *tonhol* «sorte de pain» ja és antic en oc., i es documenta a la Costuma de Mont-real de l'Aude (c. 1300) (PSW VI, 39a, s. v. *pan*), que el publicador pretenia esmenar en *conhol*, tot definint-lo «pain plus lourde, pétri avec la repasse» (esmena amb raó descartada per Levy, PDPF). Al contrari, en la *Peguesca* del nostre Cerverí (101.14), on un murri declara «no puix menjar cinc *tuynols* / se(n)s companatge...» (tothom ha estat d'acord que *cuynols*, com sembla llegir l'escriba, fou mal copiat en el ms. únic, Pillet-C., 434a, meva ed. etc.). D'altra banda, si aquí la *ny/nh* pot parlar a favor de la idea de Krüger, la data, i el caràcter d'arrelat aforisme, acreixen encara la força d'aquelles raons d'incredulitat.

El verb *tonyar* o *atonyar*, per altra banda, és inseparable de *tonya*, i en aquest la idea de crosta enfondida, batuda o pastada, no es pot desconèixer. En primer lloc *tonyar* és 'fènyer, pastar el pa' en el Pall. (Vç. Bosch, AORBB II, 262) a Alós d'Aneu i en el Flamicell (Krüger), «quan la pasta ja és prou espessa --- aleshores la *tonyen*» (Violant i Simorra, *El Pallars* ---).

Altrament *tonyar* és 'cavar la terra fonament', fase del llaurar (Xàtiva, BDLC XII, 307), Sanet de Gandia (BDLC XII, 319), Pego: «una punta de llança --- trobada --- *tonyant* un camp per a plantar-lo de taronges», «quan lo *tonyaren* ---» (NPrimitiu, *An.Cult.V.* VIII, 190, 191). I és tant o més coneguda la variant *atonyar*, que *AlcM* localitza a València, Sueca, Gandia i Alcoi, i usà el mateix NPrimitiu: «han aparegut les sepultures al *atonyar* el bancal per a plantar-lo de vinya» (*An. citats* VIII, 187). Certament gens específic del val., car ja Belv., Lab. i el *DBal.* registraven el part. *atonyat* en el sentit de «apretado, compacto», «porc *atonyat*, o engreixat» en Lab. («tocino *atonyat*: porcus saginatus», *DTo.*).

I per altra banda el trobem en alguns escriptors del Nord, gens suspects d'usar vocabulari manllevat, en un sentit com 'aixafat, oprimít': «apiadeu-vos d'aqueixa criatura vostra, que fa més de trenta anys que viu *atonyada* sota la mola del pecat ---», Coromines (*L'Avi dels Mussols* x, en *JApòstol*, 190), on el primer esborrall portava *oprimít*, però ho esmenà en el segon autògraf i en l'edicció. Pitarra va usar-lo per 'atuir', 'estossinar': «*Corrent-bi a detràs per dar-li una garrotada, però ella la erita jugint: Si la arribo a arplegar / prou l'aiunyava ben bé --!*» (*La Venjança de la Tana, Gatades* I, 442).

Encara que no sabéssim tot això, ja la fonètica ens obligaria a separar de *atollar* (TOLL, al qual el lligaven altres), i posar aquí el lleon. *entoñar* «enterrar» i lleon. SE. *atoñar* «atollar» (RFE xv, 151); dels quals tenim el revers en el port. dial. *estonar*, amb la -n- corresponent a -NN- etimològica, que Leite de V., localitza i documenta en diversos punts del Minho, Trás-os-Montes i Galícia, amb els sentits de «tirar a casca ás castanhas, ás nozes», «esbrugar» (*Opúsc.* II, 107, 114, 489).

Es clar que aquestes formes verbals indiquen pale-
sament que el sentit està de la banda de la crosta o de

la tongada que cobreix la terra, i que per tant la coincidència amb l'hipocorístic de *Tònia* és casual, augmentant així la versemblança que les formes gascones i llgd. (al capdavant ben meridionals dins Occitània) siguin manlleus hispànics. I fins obren també la probabilitat que es formés sobre el cèltic TUNNA un derivat *TUNNIARE (tal com, p. ex., hi hagué de FUNDUS, el derivat FUNDIARE d'on el quasi-sinònim *fonyar*): del qual podrà venir *tonyar* i les formes occitanes del tipus *tougnno* i *tougnol*. La semblança amb *Tonya* i *Toni*, és una mera paronímia. Menys guadora encara que l'existent amb el lit. *dîna* 'el pa' (Voelkel), temptació que fóra temerari pendre com indicatiu d'un origen sototàptic; si rebutgem la inducció d'una semblança tan colpidora, més ho haurem de fer amb aquella superficial explicació.

Deixem enlaire la possibilitat d'un parentiu real en altres casos. El DAG. troba «lo vet de la *tonya* --- la *tonya* del vi ---» en un ms. del S. xv de SFGuixols (es tractaria d'una prohibició de *tonyar* o de *fonyar* el most?). Si els cast. dial. *toña* «tala, juego de muchachos», *toña* «palmetazo», «tina para amasar harina», *tuñar* 'tussar (les bèsties)', que localitza en el DCEC/DECH van amb una cosa o l'altra, resta incert. Puix que *tunyol* té tanta extensió, podem també deixar oberta la possibilitat que s'hi identifiqui un hapax *tinyol* 'barrot', que veig en un vell inv. ross.: «un *tinyol* de ferre, ab mig bernadàs [BERNAT, i], un baynell [mainell, MIG] gran de noguer» a. 1455 (*InuLC* s. v. *baynell*); o es tracta de TIGNUM?; i un arag. or. *tiñuelo* 'pinyol del raïm' (Casp, Casac. xxiv, 182, on almenys hi ha contaminació amb *pinyol*). Llavors fóra lícit conjecturar que del port. *tona*, un diminutiu paral·lel *tonoo*, dissimilat en *tenó*, s'hagués extret el minhoto (a la zona de Viana do Castelo) *têno* 'tascó de pa' («quinhão»): um *têno* de pão, dar o *têno* als qui hi han assistit quan tornen d'un enterrament (RLus. xxiv, 296-7). Un cat. *atonegar* 'recalcar' (DBal.) més aviat deu anar amb TONGADA.

Tony pall. El diminutiu de *tonya*, que ja hem vist en cat. i oc. antics en la forma *tonyol*, i oc. *tougnol*, apareix també com *toñuelo* «especie de torta escaldada con agua» a Echo (RLiR xi, 193). Cf. supra. Dissimilat en *tegnolo*, *tegnoulet*, en gascó, acaba prenent la forma *tinyol* en cat. occid., un *tiñol* o *tonya* de pa (1957); però també en el Priorat: «panellet de pa moreno» (a Poboleda, Bu. Cl. Pir. Tssa. II, 171); cf. supra. *Atinyolat*.

Tonada, V. to (TENDRE v.) *Tonaira*, V. *tonyina* *Tonaire*, V. *tondre* *Tonal*, *tonalitat*, V. to (RENDRE v.) *Tonant*, V. *tronar* *Tonatge*, V. *tona* *Tondo*, V. *rodó* (RODA) *Tondosa*, V. *tondre*

TONDRE, del ll. TONDÈRE 'esquil·lar', 'tallar els cabells, els pèls', 'podar'. □ 1.^a doc.: fi S. XIII.

«Les gens de Tir treballaren mot Armènia, en la qual terra, co hi hagués pestilència, per consel de crestians se *toseren* les gens lo cap: e 'n senyal car per aquellò se partí d'èls la pestelència, èls se *tonen*